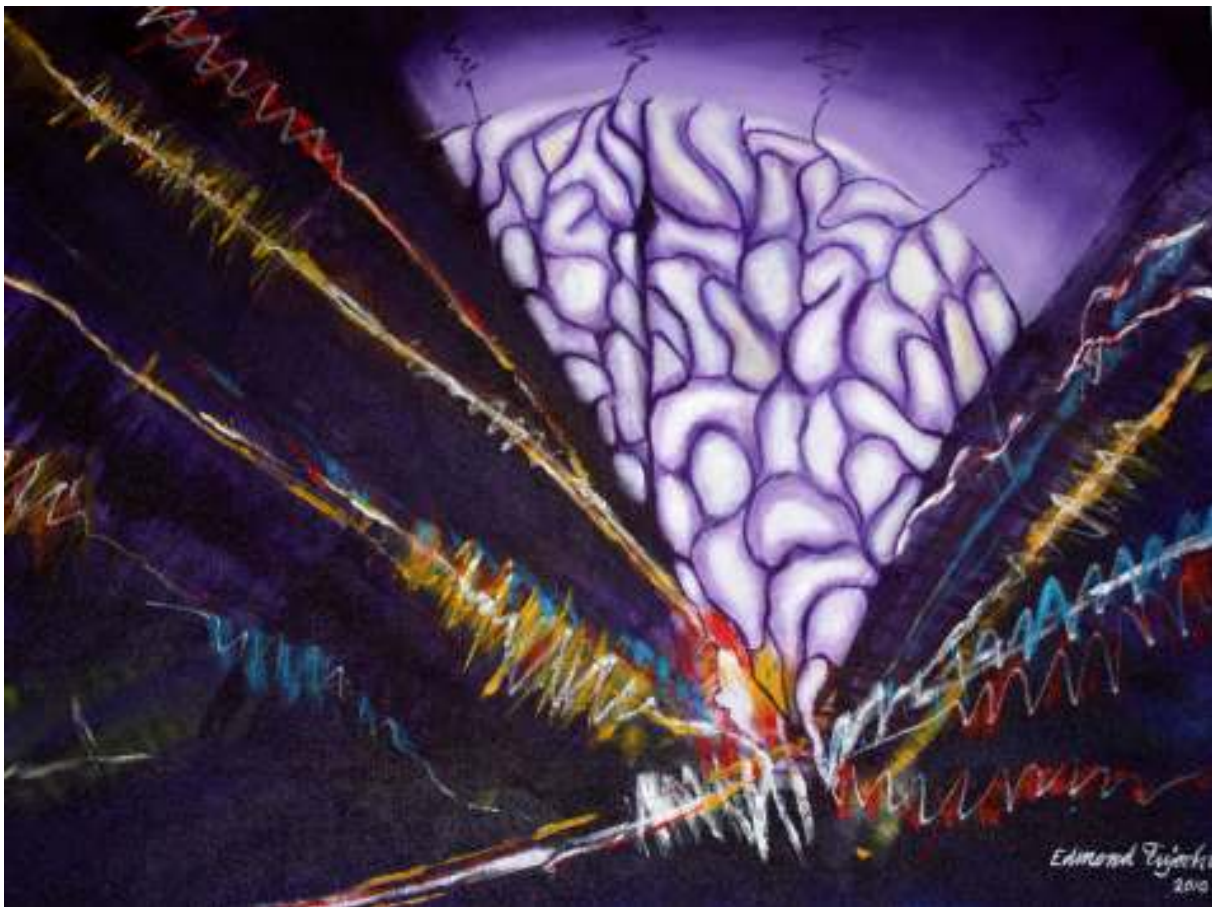

Kunstenaars minder kans op dementie?

Tara Suites in het Bucuti Beach Resort had op de avond van 22 september bijzondere gasten onder haar dak. Wetenschappers en kunstenaars hadden ter gelegenheid van de negende 'Teal Ribbon Week' van Fondacion Alzheimers Aruba (FAA) de handen ineengeslagen. Door middel van een kunstveiling, geïnspireerd op hersenscans, zamelde men geld in voor patiënten die aan dementie lijden. We vergeten allemaal wel eens wat, maar chronisch geheugenverlies, wie is daar eigenlijk stiekem niet bang voor?

Tekst en foto's Christel Cosijn en Richelle van den Dungen Gronovius

Op 21 september was het weer Prinsjesdag. Nederland schenkt jaarlijks veel aandacht aan de tocht met de gouden koets en de troonrede van Koningin Beatrix in de Ridderzaal

op het Binnenhof. Een rijke traditie. De troonrede komt elk jaar terug en vormt een ijkpunt voor de koers die de politieke leiders van het volk dat jaar gaan varen. Hoewel de inhoud langs

de meeste kijkers glijdt, blijven de beelden wel hangen. De ratelende wielen, het getrappel van paardenhoeven en de wuivende koninklijke leden achter de vensters van het sprookjesachtige voertuig prikkelen iets in het geheugen uit lang vervlogen tijden. Het hof met haar protocollen en tradities heeft iets magisch. Niet alleen politieke leiders hebben structuur nodig, ook in het dagelijks leven van de gewone burgers hebben tradities een belangrijke functie. Tradities geven mensen houvast. Zowel collectief als individueel. Kerstmis bijvoorbeeld wordt collectief en wereldwijd gevierd, maar er is ook een individuele invulling, per land en per gezin. Een levensbasis van grote steunpunten, afgewisseld door oriëntatiepunten, gewoontes waaraan we het leven ordelijk kunnen ophangen. Tradities en gewoontes bieden de mens structuur om zich te kunnen oriënteren. Maar wat gebeurt er als de oriëntatie van een mens wegvalt?

Op 21 september was het niet alleen Prinsjesdag maar ook Alzheimerdag. Hieraan werd schijnbaar geen aandacht besteed in de troonrede, maar wanneer we tussen de regels doorlezen spreekt hier wel degelijk bezorgdheid uit over de gevolgen van

een toenemende vergrijzing. Van de 80-plussers in Nederland lijdt 30% aan een vorm van dementie. Alzheimer is een van de bekendste vormen van dit groeiende geheugenverlies en het daarmee gepaard gaande verlies van structuur en oriëntatie.

[Kunstwerk van Lorenzo Guold]

Kunstenars hebben juist behoefte om opzettelijk los te breken uit allerlei structuren ten einde hun wereld opnieuw te ordenen. Ze kruipen als het ware in hun eigen wereld en laten door middel van expressie de buitenwereld zien hoe dat 'eigen wereldje' eruitziet. Vaak is deze expressie confronterend en geeft het stof tot nadenken. Zij bieden de kunstconsument een veilige manier om op een afstandje te kijken naar wat het resultaat is van een leven in een andere of opnieuw geordende wereld. Veilig op afstand. Veiligheid is een groot goed. Een basisvoorwaarde om op een gezonde manier tot ontwikkeling te komen. De mens is zijn hele leven op zoek naar veiligheid. Een veilig gezin, een veilig huis of een

veilig land staat centraal. Maar al hebben we nog zo'n veilig huis, mogelijk met een hek of muur eromheen, of zelfs voorzien van een alarminstallatie of bewaker, het zal de ouderdom niet kunnen tegenhouden. Ouderdom die gepaard gaat met gebreken waaronder mogelijk toenemend geheugenverlies.

Ernstige vormen van geheugenverlies noemen we dementie. Een afschuwelijk syndroom. Want wie voelt zich nog veilig wanneer zijn binnenwereld verdwijnt? Wanneer het weten van het ene moment op het andere oplost in het niet-weten. De dementerende mens leeft net als de kunstenaar in zijn eigen wereld, maar in tegenstelling tot de kunstenaar kan hij zichzelf juist niet uitdrukken. De vertrouwde woorden en beelden verdwijnen of worden verkeerd met elkaar verbonden. Voor de omgeving kan dit soms tot komische situaties leiden maar voor de patiënt zelf is het ronduit afschuwelijk en leidt dit geheugenverlies vaak tot achterdocht of agressiviteit. Het is moeilijk in te denken wat de gevolgen hiervan zijn als we prima uit onze woorden komen. Wij bestellen een brood bij de bakker in plaats van een lampenkapje of een buskaartje, en in onze straat weten we waar ons huis staat in plaats van te

verdwalen in onze eigen tuin. Het is ook pijnlijk voor de omgeving om niet meer herkend te worden door ouder of geliefde. En hoe lastig is het als je je ziek voelt en dit niet kunt uitleggen? Wanneer de patiënt uit huis geplaatst wordt voor deskundige verzorging, verdwijnt ook die laatste houvast. Alles is anders. Verplegend personeel loopt vanwege de onderbezetting vaak met de handen in het haar en grijpt naar doeltreffende middelen om patiënten 's nachts in bed te houden. Maar de zogeheten Zweedse band waarmee patiënten worden 'gefixeerd' is niet zo populair meer en steeds vaker verboden vanwege het aantal verstikkingen. Ook het plaatsen van bedhekken blijkt gevaarlijk, omdat de patiënt die toch uit bed probeert te klimmen van grotere hoogte valt, met alle gevolgen van dien.

Alzheimer is de bekendste vorm van dementie met geheugenverlies als centraal symptoom. Alois Alzheimer was een Duitse arts (1864-1915) die een eeuw geleden een patiënte onderzocht die problemen had met haar geheugen. Toen zij overleed opende hij haar schedel. Delen van haar hersenen waren verschrompeld (atrofie) en ook vond hij plaques (eiwitafzettingen) en tangles (kronkels). Door een geremde afbraak van

afwijkende eiwitten die normaal gesproken worden opgeruimd, ontstaan ophopingen van deze 'andere' eiwitten die schadelijk kunnen zijn voor de cel. Hoewel de technieken om onderzoeken te verrichten inmiddels via hersenscans gebeuren, zijn de symptomen van dementie niet veranderd.

Bij dementie spreken we niet van een ziekte maar van een syndroom. Een syndroom bestaat uit diverse verschijnselen. Bij dementie gaat het altijd om de aantasting van hersencellen. Soms van 'binnenuit', soms van 'buitenaf'. Bij de ziekte van Alzheimer komt die aantasting van 'binnenuit': er treden als vanzelf veranderingen op in de hersencellen, waardoor ze niet meer kunnen 'werken'. Een mogelijke aantasting van buitenaf is zuurstoftekort. Dit komt bijvoorbeeld voor als er vernauwingen optreden in de bloedvaten in de hersenen. Bij sommige mensen komt dit op veel plaatsen in de hersenen voor. We spreken dan van vasculaire dementie. Andere vormen zijn frontotemporale dementie, lewybody-dementie en dementie bij de ziekte van Parkinson. Er zijn ook allerlei andere ziektes waarbij geheugenverlies een van de verschijnselen kan zijn. Letterlijk vertaald betekent dementie

'ontgeesting'. Delen van de hersenen waarmee we denken raken geblokkeerd en/of sterven af. Bij dementie kunnen dus zelfs tradities geen houvast meer geven, omdat de verbanden die het geheugen daarmee onbewust legt niet meer of niet juist worden gelegd. Patiënten verdwijnen in hun eigen wereldje, waar niemand hen kan volgen. Er wordt op dit gebied wereldwijd veel onderzocht. Beelden van de hersenfilmpjes leveren boeiend materiaal op.

[Melva Croes-Yanez en Raúl Mena]

Dat vond ook Melva Croes-Yanez, neuropsychologe en voorzitter van de FAA. Zij raakte erg enthousiast over de beelden toen ze op Puerto Rico naar een lezing van professor Raúl Mena ging. Raúl Mena doet onderzoek op het gebied van dementie en is verbonden aan Departamento de Fisiología Biofísica y Neurociencias Centro de Investigación y Estudios Avanzados del IPN in Mexico. Melva Croes-Yanez nodigde de professor uit namens FAA voor een 'art meets

science'-project op Aruba. En zo kwam de professor samen met zijn assistent, Jos Luna- Muñoz, naar het eiland.

De ontmoeting tussen wetenschap en kunst resulteerde in een symbiose. Met de kleurrijke hersenscans van professor Mena als inspiratiebron, gingen de kunstenaars vol enthousiasme met deze uitdaging aan het werk.

[Frank Croes]

Tijdens de kunstveiling 'The Rainbow of Dementia' waren er werken te bewonderen van Edmond Tujehut, Elvis Tromp, Frank Croes, Miriam D'Lisle, Stan Kuiperi, Ciro Abath, Marian Abath, Elvis Lopez, Mo Mohammad, Gerda van Leeuwen, Laurant Gould, Joost Howard, Eduardo Valbuena, Jan Hein Stiphout en Eefje van Straaten. Tegelijk met hun prachtige kunstwerken werden de op canvas geprinte hersenscans geveild. Deze scans waren afkomstig van onderzoeken van het instituut waar

professor Raúl Mena aan verbonden is. Het verkopen van uitvergrote privéscans zou een aardig gat in de markt kunnen zijn. Wie wil er niet vol trots naar zijn muur wijzen en vertellen dat het kleurrijke kunstwerk dat er hangt een uitvergroot deeltje van zijn hersenen is?

[Tara Suites]

De ontbijtzaal van de Tara Suites gaf de verzameling schilderijen iets intiems. De samenkomst van wetenschappers en kunstenaars in de 'Teal Ribbon Week' was een openbaring. Er waren veel raakvlakken die leidden tot interessante gesprekken. Ze leken door de ontmoeting een nieuwe dimensie binnen te gaan.

De voorbereidingen voor de veiling op 22 september waren tijdrovend geweest, zo vertelde Rosalie Klein, inhakend op de discussie over het uitblijven van de verwachte kopers. Mogelijk was inderdaad de PR onvoldoende geweest om potentiële kopers op de been te brengen maar

helaas werkte die avond ook het weer niet mee. Grote overstromingen als gevolg van de heftige regenval. Maar dankzij de enorme inzet van kunstenaars, medewerkers en wetenschappers, bracht volgens de snelle berekening van Robby Croes 'The Rainbow of Dementia' toch ongeveer 5.000 Arubaanse guldens op.

[Michiko Takatsu]

Er zijn diverse oorzaken die leiden tot dementie en een van die grote boosdoeners is een verminderde eiwitafbraak in de hersenen van Alzheimerpatiënten. De precieze oorzaak is nog niet bekend. Daarom is meer geld voor onderzoek van wezenlijk belang. Terwijl bijvoorbeeld alcohol de kans op dementie in ernstige mate kan verhogen, is uit onderzoek gebleken dat blowen, ofwel het roken van cannabis, dementie kan voorkomen. Uit experimenten op ratten is dit al gebleken. Maar de werkzame

stoffen in cannabis, kortweg THC, verminderen niet alleen de kans op ontstekingen die voor de afbraak van hersencellen zorgen. Deze werkzame stoffen in wiet doen het tegenovergestelde. THC zorgt ervoor dat er nieuwe hersencellen worden aangemaakt. De meningen om dementie te voorkomen door middel van het roken van dit geestverruimende middel lopen uiteen omdat het roken van wiet ook schadelijk kan zijn voor de gezondheid. Maar er wordt in verband met dementie wel degelijk onderzoek gedaan naar de heilzame werking van THC. Het is een publiek geheim dat veel kunstenaars geestverruimende middelen gebruiken zoals wiet. Mocht een grootschalig onderzoek onder deze doelgroep in de toekomst uitwijzen dat het aantal dementen onder kunstenaars veel lager is dan onder niet-kunstenaars, betekent dit uiteraard niet dat we massaal moeten gaan blowen. Maar we kunnen dan in elk geval stellen dat het mogen en kunnen uiten van onszelf essentieel is voor een gezonde geest.

Voor donaties of meer informatie:
www.alzheimer-aruba.org